

26 EYLÜL TÜRK DİL BARYAMI

AFET İNAN

“Türkiye Cumhuriyetini kuran Türk halkına Türk milleti denir” diye yazdırmıştı Atatürk. Diğer taraftan millet dil, kültür, ideal birliği ile birbirine bağlı yurttaşlardan meydana gelir. Bu millet varlığında başlıca konu ise dil birliğinin bulunmasıdır.

Yüzyıllardan beri yazılan, konuşulan Türk dili tarihi belgelerimizin kaynağı, günlük hayatımızın başlıca yaşatıcısıdır. Cumhuriyet devrimimizde Türk dili milli birliğimizin simgesi olarak devlet adamlarımızın da üzerinde durduğu ve bilimsel metotlarla işlenmesi gereken bir konu olarak ele alınmıştır.

Atatürk diyor ki, “Milli his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin milli ve zengin olması milli hissin gelişmesine başlıca etkindir.”

Ben meslek hayatımda dilbilgisi üzerinde çalışmış değilim. Ancak tarih terimlerini kullanırken ve yazılarımda üslup düzeni için herkes gibi dilbilgisinden yararlanmam gerekmiştir. Türk Dil Bavyramı olarak kutla-

Bunun üzerine bu konu hakkında konuşmalar başladı. Atatürk o halde terimlerde öz Türkçemize yer vermek gerekecek ve dil üzerinde de bilimsel açıklamalar yapılmalıdır. Bu arada kullanılması terk edilmiş çeşitli eski yazılar ve diller üzerinde de sorular ortaya çıkmıştı. Özellikle eski Türk yazıları ve Türkiye’de kullanılmış yazı ve dillerin tarihi kaynak belgelerin bilimsel metotlarda incelenmesinin gerekli olduğu öne sürülmüştü. Bir de halk edebiyatındaki ve çeşitli yörelerde kullanılan sözcüklerin derlenmesinin Türk dilinin tarihçesindeki gelişmesi bakımından lüzumlu olduğu üzerinde durulmuştu. Yeni terimlerin ilmi metotlarda derlenen köklerden Türk gramerinin kurallarına uygun telaffuzu kolay ve ahenkli kelimeler olması öngörülmüyordu. Bu konuşmalardan sonra Türk Tarih Kurumu gibi bir kurumun dil üzerinde çalışmalarını sağlamak gerektiği kabul edilmişti.

Türk Dili Tetkik Cemiyeti 12 Temmuz 1932’de ve aynı yıl Dolmabahçe Sarayının büyük muayede salonunda çok kalabalık bir toplulukla Dil Kurultayı yapılmıştı ve 26 Eylül tarihinin de bayram olarak kutlanması kabul edilmişti. Bunun için Atatürk kamuoyunun daha geniş bir şekilde bu konuya önem vermesini ve Türk dilinin yeni bilimsel terimlerle yaygınlaştırılmasını öngörmüştür. 1 Kasım Meclis açış konuşmalarında dahi bu iki Kurumun çalışmaları üzerine bilgi vermiştir.

Dil Kurumu kurulması için Atatürk Ruşen Eşref Ünaydın’a direktif verirken Türk Tarih Kurumu üyelerinden birkaçıyla beraber ben de yanlarında bulundum. Atatürk şu konular üzerinde duruyordu : Türk dilinin sadeleştirilmesi, halkın konuşma dili ile yazı dili arasında bir birlik kurulması, konuşma, edebiyat ve ilim dilimizin kesin kurallarla saptanması. Tarihi metinlerden ve yaşayan halk lehçelerinden taramalar, derlemeler yaparak bir kelime ve terim hazinesi vücuda getirilmesini sağlamak.

Diğer taraftan tarihi araştırmalarda belge değeri olan eski dillerin metotlu bir şekilde incelenmesi ve karşılaştırmalar yapılması idi. Bunların başarılması, zaman ve bir uzmanlar topluluğunun sürekli çalışmalarına bağlı idi. İşte bu konuda Atatürk Ankara’da bir fakülte kurulmasına hazırlandığı zaman “Tarih, Coğrafya” kelimesinin başına “Dil” kelimesini de eklemiştir. Bu suretle üniversite düzeyinde de dil konusuna resmen yer verilmiştir.

Atatürk son yıllarında kişisel olarak da dil konusuyla çok ilgilenerek uğraşmıştır. Yemek odasının mobilyası arasında tebeşirle yazılan, elektrikle işleyen kara tahta da bulunuyordu. Sorular ve cevaplar buraya yazılırdı. Bu tahta şimdi Türk Tarih Kurumundadır.

Cenevre’de üniversite öğrenimimi Sosyal Bilimler Fakültesinde yaparken (1935–1938) bana yazdığı mektuplarda sofrada kimlerin bulunduğunu ve dil konusunu şöyle anlatır : Sofrada bulunanlar : Hikmet Bayur, Köprülü Fuat, Müştak Mayakon, Dr. Şakir Ahmet, Sadri Maksudî, Hasan

Reşit Tankut, Dr. Hilmi, Kavalalı İsmail Hakkı, Edip Servet, Kılıç Ali, Muzaffer ve Ben. (1936)

4.1.1936'da ise Dr. Rüştü Aras, Dr. Z. Naki, Ali Kılıç, Cevat Abbas, Mustafa Mecdi, Edip Servet, İsmail Müştak, Hikmet Bayur.

Bu mektuplardan birinde (1936) Atatürk aynen şöyle yazıyor : “Ben bildiğin gibi dil ile meşgul oluyorum. Sen giderken basılmış olan ilk broşürü tashih ve tadil ettirerek yeniden bastırttım. Bunun bir de ufak hülasasını broşür halinde bütün *Ulus* karilerine dağıttılar. Sen de almış olacaksın. Bunlardan sana yeniden beşer tane gönderiyorum. Bunlarla beraber şimdiye kadar teorisinin tatbikatı olmak üzere *Ulus*'a yazdığım yazıların da kupürlerini toplu olarak gönderiyorum. Henüz basılmamış olanların suretleri de beraberdir. Buna dair arada çıkacak bazı arkadaşların yazıları da enteresan olacaktır. Bunları takip edecek olan yazıları sen toplar ve hepsini tetkik edersin. Bence Güneş - Dil Teorisi isabet etmiştir. Hint - Avrupa dillerine de kabili tatbiktir. Sen kendin gönderdiğim tatbikat notlarıyla teoriyi kavramaya çalış. Anlaşılmayan yerleri sor, izah edeyim. Ondan sonra belki liguistik profesörünle beraber tetkik ve tenkit eder, onun da mütalaasını bana bildirirsin. Muhtasar dediğim broşürü senin için Fransızcaya tercüme ettiriyorum, göndereceğim.

Biz yemek odasında her gece dilcilerle tahta başında dil tatbikatı yapıyoruz, ben gündüzleri buna hazırlanıyorum. Ekseriya çıkmağa da vakit bulamıyorum.”

Dil akademisi konusu da Atatürk'ün çevresinde daima konuşulan bir mesele idi. Kendisi diğer ülkelerdeki durumu incelettirmişti. Bizde bir hazırlık devresinin belgelere dayanarak incelenmesinin gerektiğine inanıyordu. Bir kere diğer inkılap konularında olduğu gibi kamuoyunu hazırlayarak bir kanun çıkarmak olamazdı. Çünkü dil konusu çok yönlü idi. Fakat incelemeler ve toplanan belgelerle Türk dilinin modern anlamda bir düzeye ulaştıracak ve medeni milletlerde olduğu gibi yerini alacaktır. Dil çok geniş bir hazinedir. Tarihte olduğu gibi sadece geçmişin varlığı değil günümüzün konusu ve geleceğin aydınlığını verir bizlere. Atatürk'ün bu konuya önem ve değer vermiş olması Türk dili için olumlu bir konudur.

SÖYLEYİŞ SESBİLİMİ, AKUSTİK SESBİLİM VE TÜRKİYE TÜRKÇESİ

Prof. Dr. Nevin SELEN

100 lira
